

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Facköversättarutbildningen

Eva Nilsson
Kronborgsvägen 7E
217 42 Malmö

EXAMENSARBETE HT 2007

DEL 2: ANALYS

Strategier för enkelhet och tydlighet

**Om bearbetning vid översättningen
av en spansk juridisk text**

Handledare:
Lars-Johan Ekerot
Nordiska språk
Inger Enkvist
Spanska

Sammandrag

Denna uppsats analyserar bearbetningsfasen vid översättningen av *La protección de los derechos humanos en el Sistema Interamericano. Manual para defensores y defensoras de derechos humanos** som är utgiven av organisationen CEJIL (Center for Justice and International Law) som verkar i Nord- och Sydamerika. Först ges en förberedande textanalys där källtexten och förutsättningarna för översättningen beskrivs. I den följande analysen studeras översättningsproblem som rör textens komplicerade meningsbyggnad och tunga koordinationsfraser. Utifrån olika teorier och artiklar om svenskt klarspråk studeras det vilka strategier som har använts för att skapa en enkel och tydlig text på svenska. Bland artikelförfattarna finns Barbro Ehrenberg-Sundin som förespråkar muntliga strategier och Lars-Johan Ekerot som förespråkar skriftspråkliga strategier. Exempelmeningar från käll- och måltext analyseras och det framkommer att översättaren delvis har utvecklat egna strategier för enkelhet och tydlighet.

Nyckelord: Översättning, klarspråk, koordinationer, nominaliseringar, juridisk text.

Arbetets engelska titel: Strategies for simplicity and clarity;

On the process of translating a Spanish legal text

Arbetets spanska titel: Estrategias para simplicidad y claridad;

La elaboración de la traducción de un texto español jurídico

* Svensk titel: Skyddet för de mänskliga rättigheterna i det interamerikanska systemet. Handbok för människorättsförsvarare.

Innehåll

Sammandrag.....	2
1 Förberedande textanalys.....	4
1.1 Presentation och analys av källtexten.....	4
1.1.1 Innehåll.....	4
1.1.2 Kontext.....	5
1.1.3 Interpersonell struktur.....	6
1.1.4 Textuell struktur.....	7
1.2 Förutsättningar för översättningen.....	9
1.2.1 Översättningsstrategier.....	10
1.2.2 Översättningsproblem.....	12
2 Strategier för enkelhet och tydlighet.....	13
2.1 Inledning.....	13
2.1.1 Bakgrund.....	13
2.1.2 Syfte.....	15
2.1.3 Metod och material.....	15
2.2 Enkelhet - Förenkling av den syntaktiska och grafiska meningsbyggnaden.....	16
2.2.1 Hantering av underordnade och samordnade satser.....	17
2.2.2 Interpunktion.....	20
2.3 Tydlighet - Hanteringen av koordinationer.....	23
2.3.1 Hantering av långa komplicerade koordinationer.....	23
2.3.2 Behålla eller lösa upp koordinationernas nominaliseringar.....	26
2.3.3 Sammandragningar i koordinationer.....	30
2.4 Slutsatser.....	32
3 Sammanfattning.....	34
Litteratur.....	35

1 Förberedande textanalys

I detta kapitel ges först en kort presentation av källtexten och därefter studeras den mer ingående med hjälp av utvalda analysverktyg. Jag analyserar områden som kontext, interpersonell struktur och textuell struktur. I del 1.2 kommer jag sedan att ta upp aspekter som rör själva översättningsarbetet, såsom översättningsstrategier och översättningsproblem.

1.1 Presentation och analys av källtexten

Källtexten *La protección de los derechos humanos en el Sistema Interamericano. Manual para defensores y defensoras de derechos humanos* (Skyddet för de mänskliga rättigheterna i det interamerikanska systemet. Handbok för människorättsförsvarare) är utgiven av den enskilda organisationen CEJIL (Center for Justice and International Law) som arbetar med att främja och skydda de mänskliga rättigheterna i Nord- och Sydamerika. CEJIL arbetar för rättigheter inom OAS:s (Organisationen för de amerikanska staterna) medlemsländer genom att använda det interamerikanska systemets verktyg. Dessa verktyg är bland annat konventioner och fördrag som tagits fram genom samarbete inom Nord- och Sydamerika. Som ansvarig utgivare för denna publikation står CEJIL:s chef Viviana Krsticevic som är stationerad på organisationens kontor i Washington D.C., USA. Publikationen gavs ut i februari 2007 och är ett resultat av ett samarbete med den svenska Frivilligorganisationernas fond för mänskliga rättigheter (även kallad Fonden för mänskliga rättigheter). Jag saknar uppgifter om huruvida den är utgiven i tryckt form på originalspråket som är spanska. Jag har fått den i elektroniskt format av min uppdragsgivare som arbetar för Fonden för mänskliga rättigheter.

1.1.1 Innehåll

Denna textanalys bygger på termer och begrepp från Lennart Hellspongs och Per Ledins *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys* (1997). För att man ska kunna hitta termer och förklaringar i boken hänvisar jag till denna med förkortningen H & L och ger aktuella sidnummer. I sin helhet är källtexten 160 sidor lång. Texten är en saklig framställning av fakta och makrotemat är arbete med mänskliga rättigheter (jfr H & L 1997:118). Publikationen inleds med en presentation av organisationen CEJIL och dess arbete. Därefter kommer en introduktion som ger en bakgrund genom att beskriva det internationella skyddet för de mänskliga rättigheterna. CEJIL har haft och har en aktiv roll i det praktiska arbetet inom det

interamerikanska systemet och därför handlar de tre största kapitlen om detta. I dessa kapitel beskriver CEJIL sina erfarenheter av arbetet med att försvara de mänskliga rättigheterna och texten ska fungera som en praktisk handbok för andra människorättsförsvarare. Man presenterar det interamerikanska systemets två organ: den interamerikanska kommissionen och den interamerikanska domstolen för mänskliga rättigheter. Organens verksamheter beskrivs och även hur dessa kan användas för ett aktivt skydd av mänskliga rättigheter. Metoder som tvistlösning, utvecklingssamarbete och lobbyarbete är mikroteman som tas upp i dessa kapitel (jfr H & L 1997:118). Publikationens sista 60 sidor består av bilagor som innehåller den amerikanska förklaringen om mänskliga rättigheter och den interamerikanska domstolens stadga. Här hänvisar man också till CEJIL:s hemsida för andra konventioner, protokoll, stadgar etc.

1.1.2 Kontext

Jag börjar med att titta på situationskontexten för texten och kan konstatera att dess verksamhetsområde är arbete med mänskliga rättigheter, den har politiska och juridiska inslag och textsyftet är att informera om rättighetsarbetet i Nord- och Sydamerika (jfr H & L 1997:50). Texten riktar sig inte enbart till dessa delar av världen, utan är avsedd att vägleda organisationer och organ i hela världen. Sändarens situation kan ses som något speciell. Skriften är ett samarbete mellan CEJIL och Fonden för mänskliga rättigheter. Den är skriven på spanska men avsedd att vara till nytta för såväl svenska som andra internationella människorättsorganisationer. Enligt mina uppgifter finns den inte översatt till engelska, vilket ger min översättning till svenska en speciell betydelse. Utan översättning är texten främst till nytta för de spankstalande länderna inom OAS och det interamerikanska systemet. Detta innebär att varken USA eller Kanada i nuläget har någon större nytta av publikationen. Anledningen till att skriften bara finns på spanska än så länge kan ju vara så enkel som att man inte haft resurser att översätta den, men det kan också finnas andra bakomliggande orsaker.

Sändaren för källtexten är således organisationen CEJIL och till viss del Fonden för mänskliga rättigheter. Viviana Krsticevic har skrivit en del av texten, men det är troligt att det även funnits andra medförfattare. Tänkbara mottagare är CEJIL:s medarbetare, ledare och andra personer med inflytande inom OAS medlemsländer samt personer som arbetar inom det interamerikanska systemet och inom internationella människorättsorganisationer. Texten har en smal språklig kod som är anpassad till dem som är invigda i ämnet. (Jfr H & L 1997: 52-55.) Författaren strävar efter att följa de normer som finns för den här texttypen inom

källspråskulturen för trovärdighetens skull. Texten kan placeras i ett slags textgenre för rapporter med juridisk karaktär från exempelvis internationella hjälporganisationer som arbetar med humanitär rätt. På CEJIL:s egen hemsida¹ finns ett antal dokument med liknande karaktär. Sambandet med dessa texter är en del av källtextens intertextuella kontext, nämligen den vertikala intertextualiteten. (Jfr H & L 1997:56f.) Den är även tydlig i de citat från konventioner och domar som finns i källtexten. Där finns hela ordsekvenser från texter som denna publikation kanske inte direkt baseras på, men som den i alla fall har mycket starka samband med. Konventionerna är ju nödvändiga verktyg för CEJIL:s verksamhet. Textens utformning kan på så sätt förklaras och motiveras med dess situationskontext och den texttradition som hör till denna. Mottagarna är vana vid den här typen av texter. Källtexten är förmodligen inte tänkt att nå ut till den breda allmänheten och behöver därför inte anpassas till denna.

1.1.3 Interpersonell struktur

Källtexten ska fungera som en handbok för människorättsförsvarare och har därför en informativ karaktär. Den dominerande språkhandlingen i texten är den allmänna språkhandling som är vanligast, nämligen påståenden. Den löpande texten ger inte uttryck för några direkta uppmaningar eller befallningar som man skulle kunna förvänta sig i en handbok. Däremot kan man tolka vissa av textens språkhandlingar som indirekta språkhandlingar. (Jfr H & L 1997:161f.) Sändaren beskriver hur man har gått tillväga inom det interamerikanska systemet för att förstärka skyddet av de mänskliga rättigheterna och ur detta kan man härleda indirekta uppmaningar och mer direkta råd till mottagaren. Syftet med hela publikationen är ju att sprida CEJIL:s erfarenheter och således få andra att ta efter deras exempel. Anledningen till att författaren inte skriver hela handboken i uppmaningsform är förmodligen att ingen då skulle orka läsa texten. Den skulle bli mycket svårare att ta till sig än en informativ text med påståenden. Ganska vanligt förekommande är dock verbet *deber* (böra) som uttrycker ett slags mildare form av uppmaning, men språkhandlingen är nog ofta tänkt att tolkas som starkare. I texten finns även språkhandlingsverb som skiljer sig från de nämnda, nämligen när man refererar till eller citerar från olika konventioner och domar. Då talas det om *los Estados* (staterna) med språkhandlingsverb som på svenska motsvaras av *förbinda*, *åta sig*, *försäkra*, *fordra*, *kräva* etc. (Jfr H & L 1997:164f.) Dessa verb har en starkare karaktär och uttrycker löften eller befallningar. Men dessa språkhandlingar gäller egentligen bara i original-

¹ www.cejil.org

dokumentet. I CEJIL:s text är de endast referat av något som redan finns skrivet och har således inte samma funktion.

Källtexten är i högsta grad opersonlig och präglas av en distans mellan sändare och mottagare. Endast i några enstaka fall framträder CEJIL i det personliga pronomenet *vi*, men det kan vara oklart om de menar organisationen eller ett mera allmänt *vi*. Ett möjligt läsartilltal skulle vara ett direkt du/ni-tilltal till människorättsförsvarare eftersom texten på ett sätt riktar sig till dessa, men det har författaren valt bort och istället omtalas människorättsförsvararna i tredje person. Detta kan dock motiveras med att texten är avsedd att läsas av en större intresserad skara och inte enbart av människorättsförsvarare. I en så utpräglad juridisk text hade det heller inte varit lämpligt med ett direkt tilltal. Textens omtal bidrar nämligen till den informativa och formella karaktären. (Jfr H & L 1997:172-174.)

Den interpersonella struktur som upprättas mellan sändare och mottagare i texter kan se olika ut beroende på vem som är mottagare, och som jag nämnt tidigare har denna text flera tänkbara mottagartyper (jfr H & L 1997:158). Om man tänker sig att mottagaren är en tjänsteman inom CEJIL har sändaren, som i detta fall är chefen, en högre position än mottagaren. Sändaren kan då dra nytta av den förhoppningsvis positiva attityd som mottagaren har till CEJIL:s verksamhet. Men om mottagaren istället är en högt uppsatt ledare inom en stat blir sändarens position en annan. Det är förmodligen fortfarande CEJIL som har störst kunskap och erfarenhet inom ämnet men mottagaren har kanske inte samma förtroende för organisationen. Då bör sändaren arbeta mer för att övertyga och skapa förtroende för texten. Detta komplexa problem har med maktpositioner att göra och kan ha stor betydelse för hur väl textsyftet uppfylls. Detta och genrekonventionerna kan tillsammans vara anledningar till att författaren valt att ge texten en opersonlig stil eftersom den då är mer tillgänglig för olika mottagartyper. (Jfr H & L 1997:52-54.)

1.1.4 Textuell struktur

Källtexten är en formell text med stark juridisk prägel. Den är upprepande, skriftspråklig, opersonlig och känns som en tung text. Texten har en del långa grafiska meningar som innehåller satsförkortningar, bisatsinskött och samordnade och underordnade satser, vilket resulterar i en komplicerad meningsbyggnad. Det förekommer ofta långa komplicerade koordinationsfraser i meningarna och även olika punktuppställningar. Detta tyder på att texten drar åt det nominala hållet snarare än det verbala. (Om ”Lexikogrammatiska dimensioner” som nominal/verbal, specifik/allmän, abstrakt/konkret, se H & L 1997:78-80.) Det syns också i att man hellre väljer en nominal form än en verbal. Källtexten är informationstät och

konstaterande. Hellspong och Ledin ger följande beskrivning: ”Nominala texter kräver mycket planering av sändaren och mycket eftertanke av mottagaren – annars fungerar inte ett omfattande innehåll i en sammanträngd form.” (1997:78). I den lexikogrammatiska dimensionen specifik/allmän kan man konstatera att texten drar starkt åt det specifika hållet. Det förekommer många tunga fraser, flerordsprepositioner, fackord etc. Med tanke på dess komplicerade karaktär är texten överlag välskriven och textbindningen fungerar oftast bra. Men texten har vissa ”brister” och ibland måste man läsa meningarna mer än en gång för att förstå sambanden.

I följande språkprov ser vi exempel på att läsaren måste vara mycket koncentrerad för att inte tappa tråden. Problemet med denna mening är bland annat att det finns två långa adverbiala led, däribland en lång satsförkortning (kursiv), före subjekt och finit verb (*muy pocos abogados/as tuvieron*), vilket kräver eftertanke av mottagaren. Jämför med en närliggande översättning.

Ex. 1: No obstante esta importante modificación, *debido al limitado número de casos litigados ante este órgano desde su creación y las características restrictivas del procedimiento que rigió hasta el año 2000 (circunstancias que han restringido en la práctica el acceso al alto tribunal de América)*, muy pocos abogados/as tuvieron experiencia de litigio en ese ámbito; menos aún tuvieron la experiencia de asumir de manera autónoma el carácter de parte en el proceso. (s. 5, rad 97)

Trots denna viktiga förändring, *på grund av det begränsade antalet fall som tagits upp i domstolen sedan den instiftades och restriktiviteten i det förfarande som gällde fram till år 2000 (omständigheter som i praktiken har begränsat tillgängligheten till Amerikas högsta domstol)*, har få advokater fått erfarenhet av rättsprocesser inom området; ännu färre har fått erfarenhet av att själva inta en roll som part i processen.

I nästa språkprov ser vi exempel på tunga koordinationsfraser som är mycket vanliga i källtexten. I detta fall räknar man först upp verktyg som det interamerikanska systemet tillhandahåller (kursiv), dock inom s.k. tankstreck som avdelar meningen och underlättar något för läsaren. Därefter kommer satsens finita verb *permite* (*gör det möjligt*) som följs av ytterligare koordinationsfraser som beskriver vad dessa verktyg möjliggör (understruket). Även här krävs koncentration av läsaren för att hålla isär satsleden, se närliggande översättning.

Ex. 2: La utilización de las herramientas que ofrece el sistema interamericano *-como el litigio de casos individuales, las audiencias, las visitas in loco de la Comisión Interamericana de Derechos Humanos, la activación del mecanismo de la Carta Democrática Interamericana-* permite prevenir o remediar violaciones a los derechos humanos, o influir en el desarrollo de situaciones críticas o en problemas estructurales que reflejan, permiten y/o devienen en violaciones de los derechos humanos. (s. 4, rad 53)

Användandet av de verktyg som det interamerikanska systemet tillhandahåller - *som processer i enskilda fall, hearings, besök på plats av den interamerikanska kommissionen för mänskliga*

rättigheter och tillämpning av den interamerikanska demokratiska stadgan - gör det möjligt att förebygga eller åtgärda brott mot de mänskliga rättigheterna, och att påverka utvecklingen av krisartade situationer eller strukturella problem som återspeglar, möjliggör och/eller utvecklas till brott mot de mänskliga rättigheterna.

I denna mening finns även exempel på fackord: *litigio, casos individuales, las audiencias, las visitas en loco*. Det stora antalet fackuttryck som finns i texten rör konventioner, lagar, organisationer och rättsväsen och de bidrar starkt till textens juridiska karaktär. Dessa termer är nödvändiga för att en fackman enkelt ska kunna placera företeelserna i sitt sammanhang.

Texten följer vissa mönster och använder fasta uttryck som hör till dess juridiska diskurs. För en ovan läsare kan dessa uttryck tyckas vara innehållslösa, upprepande och därmed göra texten tung. Tanken är att texten ska vara utförlig och inte ge utrymme för feltolkningar, men på grund av dess uppbyggnad blir den ändå emellanåt svårläst. I vissa fall kan textbindningen vara något otydlig eller ”stilistiskt stel”. Det förekommer ett stort antal satser som inleds med olika adverb (*asimismo, sin embargo, por su parte, en este sentido*) som ska klargöra kopplingen. Det gör de till viss del men de ger även texten ett stelt uttryck och man undrar varför dessa adverb används. Efter en mindre kontroll av de texter som finns på CEJIL:s hemsida kan jag konstatera att det är ett relativt vanligt sätt att skriva på i den typen av texter. För att beskriva fenomenet närmre tittar jag på det frekventa adverbet *asimismo* som kan betyda *likaså, likaledes, också, tillika, även* (Nordstedts Ordbok 2000:62). Ett exempel från källtexten: *Asimismo, realiza visitas a centros de detención y a otros lugares o establecimientos en los que los derechos de las personas se encuentran en constante riesgo*. Här kopplar *asimismo* ihop denna mening med den förra, eftersom subjektet är samma. Den här typen av konstruktion med *asimismo* (och även andra adverb) återkommer på flera ställen i källtexten där man i en mindre formell text skulle ha använt andra konstruktioner. Vad jag kan konstatera är detta stela uttryckssätt genretypiskt och hör till den juridiska diskursen.

1.2 Förutsättningar för översättningen

Min översättning är ett autentiskt uppdrag som jag fått av Fonden för mänskliga rättigheter. Översättningen ska publiceras på den hemsida² där fonden presenterar sin verksamhet och lägger ut en del publikationer. Denna fond är ett samarbete mellan organisationer och institut som Diakonia, Raoul Wallenberg institutet, Svenska kyrkan och Svenska Röda Korset. Jag kan tänka mig att man vill ha texten översatt för att fler personer inom den organisation som hjälpt till vid utarbetningen av texten ska kunna ta del av slutprodukten. Det är också en fördel

² www.humanrights.se

om fler personer som arbetar inom andra svenska organisationer med människorättsfrågor kan dra nytta av erfarenheterna från det interamerikanska systemet. Den så kallade huvudsakliga mottagargruppen är således troligast människor som arbetar med mänskliga rättigheter och de förväntas vara bekanta med de fackspråkliga termer som används. Men läsekretsen kan variera ganska stort eftersom översättningen ska publiceras på nätet. Troligen får måltexten en bredare och mer varierad läsekrets än källtexten och än den mottagarkrets mina uppdragsgivare egentligen tänkt sig. En intresserad allmänhet får tillgång till texten eftersom den kommer att dyka upp genom sökningar på nätet. Trots att det finns skillnader i kulturkontext mellan Amerika och Sverige är dessa inte så överhängande i detta fall, eftersom den här typen av text har vad man skulle kunna kalla en internationell och gränsöverskridande karaktär. Personerna som läser sådana texter är förmodligen vana att läsa rapporter av olika slag från andra länder.

Handboken är 160 sidor lång men mitt uppdrag är att översätta endast 22 av dessa. Mina uppdragsgivare har valt ut de delar som de prioriterar att få översätta i ett första skede. Källtexten i sin helhet beskriver detaljerat hur det interamerikanska systemet fungerar, vilka organ som ingår i detta, hur dessa är sammansatta och hur de arbetar (se kap. 1.1.1). På grund av nedskärningen kommer min översättning att få en annan utformning och delvis ett annat syfte än källtexten. Den kommer att kännas som en lättare och mer överskådlig text. Ganska troligt är också att måltexten kommer att läsas på ett annat sätt än källtexten. Det är förmodligen inte många som läser källtexten i sin helhet utan den används nog snarare som ett ”uppslagsverk” för att leta information i speciella frågor. Måltexten kommer förmodligen att läsas igenom en gång i sin helhet, för inspiration. På grund av dessa skilda förutsättningar för käll- och måltext är det extra viktigt att innehållet i min översättning är tydligt och överskådligt.

1.2.1 Översättningsstrategier

Syftet med publikationen är att den ska fungera som en handbok för människor som arbetar med försvar av de mänskliga rättigheterna. Det handlar dock inte om en handbok i bemärkelsen instruktionsbok till dammsugare, men min första tanke är att den globala översättningsstrategin bör vara funktionell och inte imitativ. En funktionell översättningsstrategi är också den som är vanligast för facktexter. (Lundquist 2005:36f.) Syftet med översättningen är att en svensk intresserad läsare ska kunna få praktisk nytta av texten och därför bör den anpassas efter mottagaren.

På grund av min funktionella globala översättningsstrategi måste jag göra vissa ändringar i måltextens utformning. En faktor som man måste ta hänsyn till vid översättning är språkens rent strukturella skillnader som yttrar sig i t.ex. syntaxen och användningen av satsgrader. Översättningen måste anpassas efter målspråkets bruksnormer. (Jfr Ingo 1991:189.) I den aktuella källtexten är det inte enbart de strukturella skillnaderna som orsakar problem vid överföringen. Som jag nämnt har källtexten ett komplicerat språk som jag inte har för avsikt att överföra till svenska: komplicerad meningsbyggnad med samordnade och underordnade satser, bisatsinskött, en del oklara kopplingar etc. Även om detta skulle vara möjligt rent grammatiskt sett så hade måltexten fått en oerhört komplicerad och nästintill arkaisk form. Ett argument för att inte överföra källtextens form till måltexten är att klarspråk är en del av min översättningsstrategi. Där kan jag hänvisa till regeringskansliets och även Språkrådets arbete³ för ett enklare språk inom den offentliga sektorn. En annan aspekt är att den svenska skrivkulturen lägger ett stort ansvar på författaren att textens syfte ska framgå. Därför bär jag som översättare ett ansvar som i vissa andra skrivkulturer läggs på läsaren (Hinds 1987:143).

För att förtydliga den textuella strukturen måste jag avvika från källtextens form genom indirekta lokala översättningsstrategier (Lundquist 2005:44). Jag blir tvungen att dela av långa grafiska meningar, göra bisatser till huvudsatser, klargöra inbäddningar (Ingo 1991:114f) och sträva mot en enklare syntax för att teman och propositioner ska framgå (H & L 1997:122). Det krävs helt enkelt avvikelser på syntaktisk nivå. På lexikal nivå är det däremot viktigt att ligga nära källtexten och hitta de korrekta juridiska termerna. Exempel 2 under 1.1.4 visar att det krävs avvikelse på syntaktisk nivå och exakthet på lexikal nivå. Ibland får man använda den direkta översättningsstrategin översättningslån, som innebär att man lånar konstruktionen från källspråket (Lundquist 2005:45). I sökandet efter termer är det ytterst viktigt att försöka hitta de som brukar användas i vad man skulle kunna kalla ”mänskliga rättigheter-språk”. Det finns ett sätt att uttrycka sig i den här typen av texter som skrivs inom enskilda organisationer, och det lämpligaste är om min översättning liknar dessa. För detta syfte har jag studerat en parallelltext som är ett utbildningsmaterial för svenska enskilda organisationer om rättighetsbaserat utvecklingssamarbete. Publikationen heter *I rätt riktning*, är utgiven av Fonden för mänskliga rättigheter och finns att tillgå på deras hemsida. Texten är opersonlig med ganska många substantiv och relativt långa meningar, men dess karaktär är inte så starkt juridisk som källtextens. Den är vidare ganska lätt att följa även om man inte är insatt i alla termer.

³ www.sprakradet.se/klarsprak

Slutsatsen är att jag är på rätt väg med min strategi att söka de rätta termerna, förenkla meningsbyggnaden och förtydliga konnektivbindningen.

1.2.2 Översättningsproblem

Som jag tidigare nämnt kan det vara svårt att exakt definiera mottagaren för måltexten eftersom läsekretsen kan variera ganska stort. Därför är ett översättningsproblem att hitta en balans mellan allmänspråk och fackspråk. Texten ska helst passa både en lekman och en fackman som arbetar på heltid med mänskliga rättigheter. Dessa två har helt olika förkunskaper om ämnet och med hjälp av sina förkunskaper gör fackmannen andra inferenser än lekmannen och får en bättre förståelse av texten (Lundquist 2005:72). De båda har också olika förväntningar på texten. En fackman reagerar förmodligen inte på en tung, fackspråklig text men skulle kanske däremot reagera negativt på en alldeles för allmänspråklig text. Skulle man gå så långt att mottagaranpassa texten för lekman skulle många termer kräva beskrivning, och en så pass överartikulerad text skulle en fackman inte orka läsa. Därför är lösningen att hitta ett slags mellanting mellan allmän- och fackspråk, dock med en starkare inriktning på fackspråk eftersom fackmän är den huvudsakliga mottagargruppen.

Något som kan innebära problem är källtextens opersonliga och abstrakta karaktär. Spanskans mer abstrakta uttryckssätt kan orsaka problem vid översättning eftersom man vill att texten ska se ”svensk” ut. En aspekt på detta kan vara spanskans bruk av subjekt. Eftersom spanskans predikatsverb böjs efter subjektet sätts subjektet ofta inte ut (Fält 2000:390). Verbböjningen för tredje person singular kan syfta på både *han*, *hon*, *den*, *det* och *ni* (Fält 2000:240). Detta kan medföra problem vid översättning om det är oklart vem det syftar på och det på svenska behövs en utsatt agent. Källtexten kan i vissa fall ha ett antal satser eller meningar på rad utan att upprepa agenten medan svenskan kräver ett subjekt. I sådana fall kan man ta till lösningar med pronomenet *man* eller välja att upprepa agenten om man vet vilken denna är.

Två problemområden under översättningen är att hantera källtextens delvis tunga meningsbyggnad och dess många långa koordinationsfraser som jag visade i mina två exempel under 1.1.4. Alla meningar ser långt ifrån ut på detta sätt men det medför ändå en del problem och många avvägningar. Frågan är hur man kan förenkla de svenska meningarna utan att de för den skull förlorar i tydlighet. Det är inte det lättaste att skapa en klarspråkig text av den tunga, komplexa, nominala källtexten. Eftersom detta har varit ett huvudproblem kommer jag att titta närmre på strategier för enkelhet och tydlighet i den kommande analysdelen.

2 Strategier för enkelhet och tydlighet

2.1 Inledning

Min källtext är tung, nominal, abstrakt och syntaktiskt komplex. I min textanalys konstaterade jag att det krävs avvikelser vad gäller syntax och meningslängd för att skapa en mer naturlig svensk text. Min översättningsstrategi innehöll en klarspråksambition och på grund av denna måste jag arbeta mycket med den svenska textens enkelhet och tydlighet. Ett huvudproblem under översättningsarbetet har varit att hantera textens långa meningar och tunga koordinationer och detta blir ämnet för analysen. Eftersom jag inte har varit tvungen att arbeta efter punktregeln (en mening på källspråket ska motsvaras av en mening på målspråket) har jag kunnat bryta upp källtextens långa meningar i flera. Detta är ofta något som underlättar mitt arbete men det är inte alltid självklart var man lämpligast delar meningarna. Även komplicerade koordinationsuttryck är svåra att få överskådliga. I min analys kommer jag att ta upp vilka avvikelser jag gjort från källtexten för att skapa en svensk klarspråkig text. Jag kommer att visa hur jag utnyttjat befintliga och även utvecklat egna strategier för enkelhet och tydlighet.

2.1.1 Bakgrund

Det är inte det lättaste att hitta forskningsartiklar som behandlar mitt huvudproblem, som är hur man lämpligast översätter spanska tunga koordinationskedjor och långa meningar för att skapa en naturlig, lättförstådd svensk text. I min analys kommer jag dock inte att fokusera så mycket på överföringsstadiet mellan språken, utan snarare på bearbetningsstadiet på svenska. (Om översättningsprocessens tre skeden, se Ingo 1991:92.) Fokus kommer att ligga på hur jag arbetat för enkelhet och tydlighet i den svenska texten. De två aspekterna kan sammankopplas med begreppen *mundlighet* respektive *skriftspråklighet*. Dessa kan i sin tur härledas till debatten om EU-översättning som berörde frågan huruvida muntliga eller skriftspråkliga drag är lämpligast för att skapa klarspråkiga texter. Min avsikt är dock inte att ge mig in i denna debatt utan snarare att visa hur jag har använt strategier som kan härledas till dessa två begrepp, för att skapa klarspråk. Klarspråk är däremot ett ämne som man lätt kan hitta forskningsartiklar och andra skrifter om. I Sverige har vi sedan många år ett pågående arbete som syftar till att förenkla vårt lagspråk. År 1967 utkom *Språket i lagar och andra författningar* som råder till att använda en enklare meningsbyggnad och syntax. Man ska ha en naturlig ordföljd och undvika det traditionella tunga juridiska språket. (Ekerot 2000:48.) Det handlar om att det komplicerade skriftspråket ska förenklas genom att mer ”muntliga”

konstruktioner utnyttjas. I denna linje har man sedan fortsatt att utveckla den offentliga svenskan. Regeringskansliet har gett ut många handböcker för klarspråk. Några exempel är *Klarspråk lönar sig*, *Myndigheternas skrivregler*, *Myndigheternas föreskrifter* och *Svarta listan* som innehåller råd för hur man författar enkla och överskådliga texter. Klarspråksarbetet är till för att myndighetstexterna ska bli tillgängligare för den vanlige medborgaren, vilket har varit gynnsamt. Men klarspråksarbetet har också upplevt ”bakslag”. Vid Sveriges inträde i EU översattes en ansevärd mängd texter och dessa uppvisade en krånglig svenska som låg långt ifrån talspråket. I antologin *Svenskan som EU-språk* presenterar olika svenska bekymrade språkvetare sina förslag för hur de svenska EU-översättningarna ska hanteras. (Josephsson 2000.) Min översättning är ju ingen EU-text, men de problem som aktualiseras vid översättning av franska nominala EU-texter kan förmodligen jämföras med dem som aktualiseras i samband med min spanska juridiska, nominala källtext och därför är dessa artiklar relevanta för min analys. Låter man måltextern påverkas för starkt av källtextens nominala form är det svårt att skapa svenskt klarspråk och detta med mera behandlas i antologin.

Barbro Ehrenberg-Sundin är språkexpert i regeringskansliet och en av författarna i antologin. I sin artikel *Internationellt klarspråksarbete – en grund för bättre EU-texter?* förespråkar hon det svenska klarspråksarbetet och menar att vi bör sprida detta till fler EU-länder. (Josephsson 2000.) Hon menar således att den muntliga stilen ska hjälpa oss att få enkla översättningar. Ehrenberg-Sundins linje innebär att man använder en mer verbal stil, skriver kortare meningar och undviker komplicerad syntax. Men det kan dock vara svårt att utnyttja dessa strategier vid översättning av den komplicerade meningsbyggnad som till exempel franska EU-texter ofta har. Det går inte att skriva korta meningar när punktregeln råder, vilket Ehrenberg-Sundin kommenterar (2000:144f). För att påverka texter och tal som produceras bl.a. inom EU-instanserna har det svenska utrikesdepartementet gett ut skriften *Tala för att tolkas. Skriva för att översättas* (Ehrenberg-Sundin & Rydell 2001) i vilken råd ges om hur man formulerar en klar och tydlig text. Skriften bygger på innehållet i en bok av de finska författarna Aino Piehl och Inkaliisa Vihonen och Ehrenberg-Sundin har medverkat i bearbetningen av den svenska versionen. Kampanjen *Fight the fog* och skriften *How to write clearly* är en del av det klarspråksarbete inom EU som syftar till att påverka originaltexternas utformning så att de ska bli lättare att översätta (Ehrenberg-Sundin 2000:147). Men det tar tid innan en sådan förändring slår igenom på alla plan och under tiden måste man hantera källtexternas tunga meningsbyggnad på bästa sätt.

Man kan emellertid se en tendens till att de muntliga strategierna för enkelhet inte är tillräckliga. Hantering av koordinationsuttryck tas överhuvudtaget inte upp i t.ex. *Myndigheternas skrivregler* (2004). Därför kan det vara nödvändigt att ta till andra strategier för att skapa tydlighet. Lars-Johan Ekerot, förespråkare för de skriftspråkliga greppen, tar upp detta i sin artikel *Klar komplexitet* (2000). I denna påpekar han problemet för översättaren att följa råden för enkelhet i t.ex. *Myndigheternas skrivregler* samtidigt som han eller hon helst ska följa originalet och punktregeln. Ekerot visar med olika exempel det omöjliga i denna uppgift. (Ekerot 2000:49.) Han menar att man behöver gå tillbaka till Erik Wellanders gamla språkriktighetsregler från *Riktig svenska* (1973) för att skapa tydliga översättningar. Regler som subjeksregeln, symmetriregeln och reglerna för ”dubbel syftning” tas upp som exempel. Ekerot behandlar även hanteringen av komplicerade koordinationsuttryck, något som är mycket aktuellt för mitt arbete. (Ekerot 2000:68-70.)

2.1.2 Syfte

Syftet med min analys är att studera hur jag har hanterat källtextens långa meningar och koordinationer för att skapa enkelhet och tydlighet. Jag kommer att visa detta med analys av relevanta exempel från källtext och målttext. Utöver min slutliga översättning visar jag även andra översättningsförslag som inte fungerar lika bra. Jag delar in analysen i två huvuddelar. Den första koncentreras på strategier för enkelhet och jag visar hur jag delar upp källtextens långa komplexa meningar i fler grafiska och syntaktiska meningar i min översättning. Den andra delen handlar om tydlighet och hanteringen av koordinationer. I samband med exemplen kommer jag att visa hur jag använt dels råd om klarspråk och dels gamla skriftspråksregler. Där kommer jag att referera till de källor som nämnts ovan. Dessa råd har dock inte alltid varit tillräckliga och jag kommer därför visa hur jag har utvecklat egna lokala strategier för översättningen. Syftet är således även att definiera och redogöra för mina strategier för enkelhet och tydlighet.

2.1.3 Metod och material

Min analys av strategierna för enkelhet och tydlighet kommer att vara kvalitativ då jag har valt ut relevanta exempelmeningar från min källtext och tillhörande översättningsmeningar i målttexten. Exemplen från källtexten får en löpande numrering analysen igenom. För hänvisning till rätt ställe i texterna ges sid- och radnummer inom parentes. Övriga översättningsförslag har inga hänvisningar eftersom dessa inte finns i käll- eller målttext.

2.2 Enkelhet - Förenkling av den syntaktiska och grafiska meningsbyggnaden

Det allmänna intryck som källtexten ger är att författaren inte haft några ambitioner att skapa en ”enkel” text. Man kan inte se några spår av vad vi i svenska sammanhang skulle definiera som klarspråk. Tvärtom är det nog så att det inget respekt att skriva en komplicerad text och författaren följer bara de genrenormer som finns. Detta kan man i alla fall anta efter en mindre kontroll av andra texter som finns på CEJIL:s hemsida och på hemsidan⁴ för den inter-amerikanska domstolen för mänskliga rättigheter (CIDH). Det är tydligt att författaren vill binda samman så många tankar som möjligt i en och samma mening istället för att börja en ny grafisk mening. Det resulterar i långa och invecklade meningar med samordnade och underordnade satser. För att förenkla textens meningsbyggnad har jag utnyttjat olika råd från de klarspråksskrifter som jag nämnt i inledningen. Jag kommer här att ta upp främst de råd från *Myndigheternas föreskrifter* (1998) som jag använt eftersom råden i de olika klarspråksskrifterna liknar varandra.

Myndigheternas föreskrifter ger allmänna råd om att använda ett klart och enkelt språk som närmar sig den nutida sakprosan. Vissa avvikande stildrag som finns i det juridiska språket bör undvikas eftersom det försvårar allmänhetens förståelse av dessa texter. Även fackmän tjänar på om texten har ett enkelt språk så att de kan koncentrera sig på det sakliga innehållet. Bland de stildrag som ska undvikas nämns komplicerad meningsbyggnad, konstlad ordföljd samt stela och ålderdomliga fraser. (1998:95.) Man ska inte skriva för långa meningar eftersom de innehåller för mycket information och ofta blir krångligt uppbyggda. En normalläsare får läsa om meningen för att klara ut sambanden mellan satsleden och risken för feltolkning blir stor. Det är dessutom så att texter med varierande meningslängd är de som är mest läsbara. I vissa fall kan det vara en bra lösning att dela upp innehållet i flera meningar om det annars leder till en krånglig ordföljd. Men korta meningar kan också vara svåra att läsa om meningsbyggnaden är komplicerad. Därför bör man se till att huvudsatsens delar står nära varandra (subjekt, predikat) för att underlätta tolkningen. (Myndigheternas föreskrifter 1998:99-102.) För att belysa det egentliga problemet med komplicerade meningar ger jag ett utdrag ur *Tala för att tolkas. Skriva för att översättas*: ”Det är nämligen inte längden i sig som skapar läs- och översättningsproblem utan svårigheten att skapa sammanhang om du med hjälp av satsförkortningar, bisatser eller andra inskjutna bestämmningar skapar ett invecklat tankemönster.” (Ehrenberg-Sundin & Rydell 2001:22). Ett annat viktigt grepp för att skapa

⁴ www.cejil.org/documentos.cfm resp. <http://www.cidh.oas.org/Default.htm>

enkla texter är att använda ord som visar samband eftersom det underlättar för läsaren att se författarens tankegång. Några exempel är *om, trots att, även om, men, dock*. När man vill dela upp en lång och invecklad mening i flera kortare kan man använda sig av sambandsord som visar att leden är samordnade, t.ex. *på samma sätt*. För samordning inom samma mening kan man utnyttja uttryck som *dels..., dels; såväl... som*. (Myndigheternas föreskrifter 1998:94f.)

Det är denna typ av grundläggande råd för att skapa enkla texter som jag har haft i åtanke när jag bearbetat min svenska översättning. Men dessa råd är inte alltid tillräckliga. Detta beror naturligtvis delvis på att de främst är avsedda för författandet av svenska originaltexter. Situationen vid översättning är ju annorlunda eftersom en annan författare redan har satt ramarna för textens utformning. Jag kommer med olika exempel att visa olika strategier och tekniker som jag använt för att förenkla meningsbyggnaden, både syntaktiskt och grafiskt sett. Min bearbetning har inte enbart varit att dela av långa meningar utan även att strukturera om dem för att sambanden mellan satserna ska framgå bättre. Vissa exempel visar också hur jag höjer satsgrader genom att göra huvudsatser av bisatser, upprepar referenter och använder sambandsord. (Om satsgrader, se Ingo 1991:115-117.) Andra visar hur jag hanterar författarens interpunktion genom att anpassa den enligt mina strategier och efter svenska stil- och klarspråksnormer.

2.2.1 Hantering av underordnade och samordnade satser

Min första exempelmening visar hur jag skapar fler grafiska meningar där källtexten endast har en. Källtexten har en mening med tre samordnade verbfraser där den andra föregås av ett inskott i form av en konditional bisats (markeras med *si*). Tack vare kommateringen blir satsernas samband relativt klart eftersom man som läsare kan pausa i tanken. Men på grund av meningens längd och informationsmängd är den ändå svårläst.

Ex. 1: Así, deben *remediar* la violación restituyendo íntegramente a la víctima a la situación anterior al acto lesivo, y *si* ello no es posible, *indemnizar* pecuniariamente en forma compensatoria y *adoptar* todas aquellas otras medidas de reparación adecuadas a fin de remediar el daño causado. (s. 25, rad 758)

Staten bör *gottgöra* överträdelsen genom att återställa offrets situation till vad den var innan den skadliga handlingen. *Om* detta inte är möjligt ska *staten* istället *ge* skadestånd som kompensation och *vidta* alla lämpliga åtgärder för att lindra den orsakade skadan. (s. 25, rad 758)

I min översättning hade jag kunnat använda samma struktur med tre samordnade verbfraser. Men eftersom min strategi är att göra enklare meningar sätter jag istället punkt efter den första verbfrasen och skapar en ny grafisk mening. Jag inleder den grafiska meningen nummer två

med den konditionala bisatsinledaren *om* och tack vare den resumptiva anaforen *detta* framgår det tydligt att den konditionala satsen har samband med förra meningen. Satsgraden har höjts till huvudsats och det har blivit två syntaktiska meningar istället för en. Referenten *staten* upprepas för att syftningen ska vara klar. Eftersom jag har delat upp innehållet i flera meningar går min lösning mer i linje med rådet *en tanke - en mening* som är vanligt i internationella klarspråksanvisningar (Ehrenberg-Sundin 2000:166).

En del av källtextens meningar blir komplexa på grund av att de innehåller flera samordnade, underordnade eller inskjutna satser och det ser vi i följande exempelmening. Meningen börjar med en koncessiv subjunktion (*no obstante - trots*) och en nominalfras (*esta importante modificación*) som syftar tillbaka på föregående mening. Därefter befinner sig en lång satsförkortning (kursiv) och sist i denna finns ett inskott som satts inom parentes. Först härefter ges subjekt (*muy pocos abogados/as*) och predikat (*tuvieron*). Sist i den grafiska meningen har författaren kopplat på ytterligare en förklarande huvudsats som avskiljs med semikolon.

Ex. 2: No obstante esta importante modificación, *debido al limitado número de casos litigados ante este órgano desde su creación y las características restrictivas del procedimiento que rigió hasta el año 2000 (circunstancias que han restringido en la práctica el acceso al alto tribunal de América), muy pocos abogados/as tuvieron* experiencia de litigo en ese ámbito; menos aún tuvieron la experiencia de asumir de manera autónoma el carácter de parte en el proceso. (s. 5, rad 97)

För att visa den invecklade satsstrukturen ger jag en näraliggande översättning som jag utgått ifrån när jag bearbetat mitt slutresultat. Jag har markerat satsled och ord på samma sätt som i källmeningen så att man kan identifiera dem.

Trots denna viktiga förändring, på grund av det begränsade antalet fall som tagits upp i domstolen sedan den instiftades och restriktiviteten i det förfarande som gällde fram till år 2000 (omständigheter som i praktiken har begränsat tillgängligheten till Amerikas högsta domstol), har få advokater fått erfarenhet av rättsprocesser inom området; ännu färre har fått erfarenhet av att själva inta en roll som part i processen.

Denna struktur fungerar inte grammatiskt sett eftersom svenskan bara kan ha ett satsled före det finita verbet och det i detta fall finns två. En möjlig lösning hade varit att flytta det första adverbiala ledet och placera det mellan hjälp verbet *har* och huvud verbet *fått* (*har trots denna viktiga förändring få advokater fått*). Vi har ändå ett oerhört långt fundament som inte alls går i linje med klarspråksråden (Ehrenberg-Sundin 2000:145). Den stora mängd bakgrunds information som ges i fundamentet försvårar för läsaren. Det dröjer innan man får reda på subjekt och predikat och därför kan man inte se sambandet i satsen direkt. Det finns dock

förändringar man kan göra för att förenkla översättningen. Jag ger min bearbetade översättning och därefter en beskrivning av vilka strategier jag utnyttjat.

Trots denna viktiga förändring är det få advokater som fått erfarenhet av rättsprocesser inom området och ännu färre som fått erfarenhet av att själva inta en roll som part i processen. *Detta beror dels på det begränsade antalet fall som tagits upp i domstolen och dels på restriktiviteten i det förfarande som gällde fram till år 2000 (omständigheter som i praktiken har begränsat tillgängligheten till Amerikas högsta domstol).* (s. 5, rad 97)

För att förenkla så här pass komplexa meningar är det en bra lösning att skapa fler syntaktiska meningar, för att minska det syntaktiska djupet. I detta exempel har jag höjt satsgraderna och två syntaktiska meningar i källspråket har blivit tre stycken. Det är viktigt att subjekt och predikat får en tydlig placering och här placeras de efter det adverbial som står i fundamentet. Jag har sedan samordnat den första huvudsatsen med den huvudsats som stod allra sist i källmeningen och avslutat med punkt. Nästa mening som tidigare var en satsförkortning har transformerats till en huvudsats där jag använder verbkonstruktionen *bero på* eftersom det inte fungerar att inleda med *på grund av*. För att understryka att det är två olika orsaker och för att förtydliga konnektivbindningen använder jag konjunktionen *dels... dels*. Allra sist kommer det parentetiska inskottet eftersom jag ansåg att det var minst viktigt.

Detta är alltså ett exempel på hur man kan förenkla meningen och klargöra de inbördes sambanden mellan satserna genom att göra flera syntaktiska meningar och flytta om satsleden. På det viset blir det enklare för läsaren att ta till sig informationen eftersom den får en logisk följd. Det är viktigt att skapa klara samband när man bryter upp källtextens grafiska meningar i flera. I exemplet låter jag den andra grafiska meningen haka på föregående då jag med *detta* syftar tillbaka på denna. Därefter kommer ny information. Det är en allmänt känd strategi att börja en mening med gammal information och sedan presentera ny för att skapa välskrivna texter (Ehrenberg-Sundin & Rydell 2001:21).

Nästa mening är inte lika lång som föregående exempelmening men har liknande problem och även en liknande lösning. Denna mening kompliceras och förlängs på grund av att den innehåller en underordnad relativsats. Man förklarar att kommissionen utarbetar *una breve descripción (en kort beskrivning)* och sedan syftar man på denna med det relativa pronomenet *la que (vilken)* och därefter kommer en förklaring om beskrivningen. Det är en syntaktisk och en grafisk mening på källspråket.

Ex. 3: Luego de la visita in loco, la Comisión elabora un comunicado de prensa y *una breve descripción* de aquella en *la que* realiza recomendaciones al Estado orientadas a superar los obstáculos y circunstancias que afectan la vigencia plena de los derechos humanos en su territorio. (s. 47, rad 1467)

I min översättning höjer jag satsgraden genom att transformera relativsatsen till en huvudsats som placeras i en ny grafisk mening. Istället för att syfta tillbaka på *en kort beskrivning* med en pronominal referent har jag valt att upprepa referenten i början av den nya meningen. Även här har jag skapat två kortare meningar som hakar i varandra och gör att texten blir lättare att följa.

Efter besöket utarbetar kommissionen ett pressmeddelande och *en kort beskrivning* av besöket. I *beskrivningen* ges rekommendationer till staten som syftar till att övervinna de hinder och omständigheter som innebär att de mänskliga rättigheterna inte uppfylls fullständigt i landet. (s. 47, rad 1467)

2.2.2 Interpunktion

Källtextens författare utnyttjar skiljetecken som semikolon, tankstreck och parenteser för att bygga ut meningar och även för att förtydliga långa meningar. Eftersom jag inte arbetar efter punktregeln och inte behöver följa källtextens interpunktion är jag fri att på lämpligaste sätt förenkla meningsbyggnaden även med hjälp av interpunktionen. Som jag visat i tidigare exempel väljer jag ofta att sätta punkt och dela upp i flera grafiska meningar när källtexten har långa meningar med invecklad struktur. Här kommer jag visa exempel på hur jag ofta använder punkt när källtextens författare utnyttjar svagare skiljetecken. Jag börjar med att titta närmre på följande källmening med semikolon.

Ex. 4: Cabe señalar que el mentado desarrollo de la función contenciosa por parte de la Comisión y de la Corte no implicó una disminución del trabajo en materia consultiva; por el contrario, la Comisión Interamericana emitió numerosos informes de carácter general sobre la situación de los derechos humanos e informes temáticos. (s. 14, rad 393)

I detta exempel finns två huvudsatser med nära samband som avskiljs med ett semikolon. För att se om detta är överförbart till svenska kontrollerar jag de svenska reglerna för semikolon. På svenska kan man använda semikolon om man tycker att kommatecken är för svagt och punkt är för starkt skiljetecken. Semikolon används mellan satser som har ett nära samband, ofta huvudsatser (Svenska skrivregler 2000:153). Alltså liknar källtextens användning den svenska och denna interpunktion skulle vara fullt möjlig även på svenska enligt reglerna (jfr *arbetet; tvärtom*). Min motvilja mot att överföra samma interpunktion ligger nog snarare i att semikolon inte är ”modernt” just nu i svenska texter. Detta kan i sin tur bero på att många skribenter är tveksamma till hur semikolon egentligen används och undviker därför tecknet. Andra mindre rutinerade skribenter tror att de känner till den rätta användningen men gör egentligen fel. (Englund 2002.) Även om jag vet semikolonets rätta användningsområden skulle det strida mot min strategi att förenkla meningsbyggnaden om jag överför denna

interpunktion. I min översättning har jag således valt att dela den grafiska meningen i två då sambandet mellan satserna framgår klart ändå. Eftersom det redan är två syntaktiska meningar på källspråket blir det inga förändringar på det planet. (Se även exempel i källtexten på s. 4, rad 44 och s. 54, rad 1700.)

Det är värt att nämna att utvecklingen av kommissionens och domstolens tvistelösande funktion inte har inneburit någon minskning av det rådgivande arbetet. Tvärtom har den interamerikanska kommissionen gett ut en mängd allmänna rapporter om situationen för de mänskliga rättigheterna samt tematiska rapporter. (s. 14, rad 393)

Andra skiljetecken som författaren utnyttjar för att avgränsa inskjutna satser är parenteser och tankstreck. På svenska används tankstreck runt inskjutna satser eller satsdelar som man vill framhäva. Parenteser används också för inskjutna tillägg men får då detta att ses som mindre viktigt. (Myndigheternas skrivregler 2004:73.) Liksom vad gällde semikolon kan jag konstatera att det i många fall är möjligt att överföra källtextens tankstreck och parenteser till svenska. Men ur klarspråksperspektiv anser jag att dessa inskott i vissa fall försvårar läsningen eftersom de gör meningarna ännu längre. Som jag nämnt tidigare är det bl.a. inskjutna bestämmingar som skapar invecklade meningar (Ehrenberg-Sundin & Rydell 2001:22). Därför har jag i många fall försökt integrera de inskjutna satserna och samtidigt dela meningarna i fler grafiska meningar. De två kommande exemplen visar detta. I exempel 5 finns ett inskott markerat med tankstreck som syftar enbart på det första av koordinationens led (*la protección de los derechos de las mujeres*).

Ex. 5: También hubo mayor interés en *la protección de los derechos de las mujeres* -alentada por la aprobación y entrada en vigor de la Convención de Belém do Pará-, en la situación de los derechos de los niños y niñas, y de los pueblos indígenas. (s. 17, rad 491)

Intresset för *skydd av kvinnors rättigheter* ökade och fick ny styrka när Belém do Pará-konventionen antogs och trädde i kraft. Även intresset för barnens rättigheter och ursprungsfolkens situation ökade. (s. 17, rad 491)

Källmeningen delas i två grafiska meningar. Den tidigare inskjutna satsen med participialkonstruktion (*alentada*) transformeras till huvudsats och samordnas med det led som den syftar på, nämligen det första ledet i koordinationen (se ovan). Nästa grafiska mening blir en egen huvudsats. Meningen inleds med adverbet *även* som knyter an till förra meningen och substantivet *intresset* upprepas.

Mitt sista exempel i detta avsnitt visar två parentetiska inskott som kan ge ett störande intryck. Även i dessa fall har jag utnyttjat möjligheten att skapa fler grafiska och syntaktiska meningar. I exempel 6 valde jag att sätta punkt efter källtextens första parentes. Satsgraden höjs när källtextens infinitivfras (*así como a realizar...*) transformeras till en huvudsats i den

nya grafiska meningen. Där upprepas referenten *staterna* och verbet *átar* (*Staterna átär sig även att utföra*). Meningsbyggnaden förenklas när parenteserna tas bort och inskotten integreras i meningarna.

Ex. 6: Esto implica que los Estados se comprometen a omitir ciertas acciones violatorias de los derechos garantizados (por ejemplo, no torturar), *así como a realizar* determinadas acciones, a fin de permitir el efectivo goce de tales derechos (por ejemplo, proveer un sistema de administración de justicia o garantizar la defensa pública). (s. 21, rad 621)

Detta innebär att staterna átär sig att undvika handlingar som överträder de garanterade rättigheterna, t.ex. tortyr. *Staterna átär sig även att utföra* vissa åtgärder för att dessa rättigheter ska kunna nyttjas effektivt, t.ex. att ordna ett administrationssystem för rätt och garantera ett statligt försvar. (s. 21, rad 621)

Här har vi nu sett många exempel på hur jag arbetar med olika strategier för att förenkla meningsbyggnaden. Det är mycket vanligt att jag delar av till flera grafiska meningar, vilket i de allra flesta fall även medför att jag skapar fler syntaktiska meningar (utom i fallen med semikolon och två huvudsatser). Bisatser transformeras till huvudsatser och satsgrader höjs. På detta sätt minskas det syntaktiska djupet som kan skapa problem vid förståelsen av texter om sambanden inte framgår tydligt. När jag avdelar källtextens meningar måste jag även upprepa referenter och förtydliga konnektivbindningen. Med hjälp av dessa lokala strategier förenklar jag textens uppbyggnad så att den blir lättare att förstå för den svenske läsaren. Men på grund av textens formella juridiska karaktär vill jag inte gå för långt i förenklingen och därför gäller det att hitta en balans.

Sammanfattningsvis kan man säga att jag har utnyttjat klarspråksråden på bästa sätt för mitt syfte. Jag har haft råden från bl.a. *Myndigheternas föreskrifter* i åtanke och utifrån dem utvecklat egna strategier som passar min text. Men hade jag inte haft privilegiet att slippa punktregeln (som man ofta arbetar efter inom EU-översättning) hade jag inte alls kunnat följa råden att dela upp innehållet i flera meningar. Då hade jag fått strukturera innehållet på bästa sätt inom de befintliga grafiska meningarna och kanske då utnyttjat interpunktionen på ett annorlunda sätt. Därför inser jag hur viktigt det har varit för textens enkelhet att jag har kunnat dela meningarna i fler grafiska meningar.

2.3 Tydlighet - Hanteringen av koordinationer

Källtextens koordinationsfraser kräver speciell bearbetning eftersom de är svåröverskådliga på grund av sin längd eller sin komplicerade struktur med både verbfraser och nominalfraser. För att hantera dessa koordinationer krävs det speciella strategier. Som jag nämnt har jag delvis tagit hjälp av artikeln *Klar komplexitet* av Lars-Johan Ekerot som bland annat tar upp språkriktighetsregler från Erik Wellanders *Riktig svenska* (1973). Överlag rör Wellanders riktlinjer balansgången mellan korthet och klarhet, det vill säga uppgiften att finna korta uttryck som inte riskerar att språkbruket blir mindre entydigt eller korrekt. Det är detta som Ekerot menar att moderna regler för författningsspråk och därmed EU-översättningarna ibland brister i. Ekerot visar hur man på olika sätt kan ta nytta av de gamla språkriktighetsreglerna då dagens giltiga anvisningar inte är tillräckliga. (Ekerot 2000:68-70.) Dessa regler är även till nytta i mitt översättningsarbete, framför allt symmetriregeln. Denna regel säger att led som svarar mot varandra bör ha samma uttrycksform (Wellander 1989:247). Till exempel bör man inte blanda led med bestämd och obestämd form, eller singular- och pluralformer. Symmetriregeln har varit till min hjälp både för att reda ut källtextens koordinationer och för att strukturera dem på svenska. Även reglerna för ”dubbel syftning” är användbara i hanteringen av komplicerade koordinationer. I hanteringen av koordinationerna har jag bland annat samordnat leden bättre, löst upp nominaliseringar och brutit upp i flera meningar och detta kommer jag visa med olika exempel. Liksom i strategierna för enkelhet har jag förtydligt konnektivbindningen när jag delat av meningar.

2.3.1 Hantering av långa komplicerade koordinationer

Källtexten har många komplicerade koordinationer som innehåller både nominalfraser och verbfraser. Dessa visar prov på att författaren har arbetat mycket med dem. Trots att det kan handla om avancerade koordinationer som går in i varandra har författaren lyckats göra dem överskådliga tack vare att de led som är samordnade oftast har samma uttrycksform. Anledningen till att de ändå tas upp i analysen är att man måste arbeta med dem eftersom de långa koordinationsfraserna skapar alltför långa meningar. Dessa meningar blir svåröverskådliga trots att leden är väl samordnade och sådana meningar går inte i linje med min klarspråksambition. Det är inte heller alltid det går att bevara källtextens sammandragningar och det är också en anledning till att det krävs omstruktureringar.

Exemplet som följer visar hur olika koordinationsfraser kan vara invävda i varandra men ändå vara (relativt) överskådliga. Den första koordinationen i detta exempel står inom

tankstreck som hjälper till att förtydliga meningen. Dess fyra led är nominalfraser och det man kan anmärka på som brist i samordningen är att det första (*el litigio*) och det sista ledet (*la activación*) står i singular medan de andra står i plural. Efter den första koordinationen kommer det finita verbet (*permite*) och sedan ytterligare koordinationer som innehåller disjunktivt relaterade led (*o - eller*). *Permite* styr koordinationen med infinitivfraserna *prevenir, remediar* och *influir*. Verbet *influir* avskiljs med kommatecken från de andra leden eftersom det i sin tur styr en ny koordination med nominalfraserna *el desarrollo de situaciones críticas o en problemas estructurales*. Till dessa nominalfraser kopplas sedan en treledad verbfraskoordination (*reflejan, permiten, devienen*) i en relativsats. Vi har alltså en mycket komplicerad mening med flera koordinationsfraser.

Ex. 7: La utilización de las herramientas que ofrece el sistema interamericano –como el litigio de casos individuales, las audiencias, las visitas in loco de la Comisión Interamericana de Derechos Humanos, la activación del mecanismo de la Carta Democrática Interamericana- permite *prevenir* o *remediar* violaciones a los derechos humanos, o *influir* en el desarrollo de situaciones críticas o en problemas estructurales que *reflejan, permiten y/o devienen* en violaciones de los derechos humanos. (s. 4, rad 53)

I min spontana översättning låg jag mycket nära källtextens meningsstruktur förutom att jag tog bort tankstrecken. Detta resulterade i en lång mening med mycket information, liksom på källspråket, vilket inte blev så lyckat. Verben har markerats på samma sätt som i källmeningen.

Användandet av de verktyg som det interamerikanska systemet tillhandahåller, som processer i enskilda fall, hearings, besök på plats av den interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter och tillämpning av den interamerikanska demokratiska stadgan gör det möjligt att *förebygga* eller *åtgärda* brott mot de mänskliga rättigheterna och att *påverka* utvecklingen av krisartade situationer eller strukturella problem som *återspeglar, möjliggör* och/eller *utvecklas* till brott mot de mänskliga rättigheterna.

I nästa översättningsalternativ har jag frångått källtextens form och även bytt en del verb för att skapa en tydligare svensk mening. Först presenteras de interamerikanska verktygen med hjälp av ett nytt finit verb (*innefattar*) som jag infogat eftersom jag valt att skapa en ny syntaktisk mening och sätta punkt efter den första koordinationen. För symmetrins skull har jag även ändrat formen på den första koordinationens led något. Det första ledet som stod i singular har ändrats till plural (*processer*) för att stämma överens med resten av leden. Det sista ledet står dock kvar i singular eftersom det inte passar med plural (*tillämpningar?*). Sådana mindre förändringar för symmetrins skull kan innebära mycket för koordinationens överskådlighet. I den nya grafiska meningen kommer sedan källmeningens finita verb

(*permite* - gör det möjligt) och infinitivfraskoordinationen som jag valt att behålla eftersom den är tydlig (*förebygga, åtgärda, hantera*). Om koordinationen är tydlig även på svenska finns det oftast ingen anledning att ändra dess led. Jag behåller även relativsatsen med de koordinerade verbfraserna. Jag har dock ändrat det sista ledet till presens passiv form (*utvecklas*) istället för att behålla källtextens aktiva form.

De verktyg som det interamerikanska systemet tillhandahåller *innefattar* processer i enskilda fall, hearings, besök på plats av den interamerikanska kommissionen för mänskliga rättigheter och tillämpning av den interamerikanska demokratiska stadgan. Användandet av dessa verktyg *gör det möjligt* att *förebygga* eller *åtgärda* brott mot de mänskliga rättigheterna liksom att *hantera* de krisartade situationer eller strukturella problem som *har sin grund i, skapar förutsättningar* för och/eller *utvecklas* till sådana brott. (s. 4, rad 53)

I meningar som denna, där författaren har lyckats få de avancerade koordinationsfraserna överskådliga, fungerar det att ligga relativt nära källtextens form i översättningen. Jag underlättar ändå för den svenske läsaren genom att bryta upp i flera syntaktiska och grafiska meningar istället för att behålla källtextens ofta enda. Just i denna mening var det inte så svårt att avgöra var man lämpligast skulle sätta punkt eftersom den första koordinationen redan i källmeningen var väl avskiljd genom tankstrecken.

Även följande exempel från källtexten visar prov på författarens förmåga att hantera koordinationer. Men detta är mindre överskådligt än exempel 7 och det krävs därför mer bearbetning för att skapa en tydlig översättning. I denna mening ges en beskrivning av en interamerikansk stadga för demokrati. Källtexten har en tvåledad verbfraskoordination (*proclama, considera*) som i sin tur styr andra koordinationer. *Proclama* (*den fastställer*) styr den tvåledade nominalfraskoordinationen med leden *el fortalecimiento y la preservación de la institucionalidad democrática*. *Considera* styr nästa koordination som är en treledad verbfraskoordination med det gemensamma subjektet *la democracia*. Verbfraskoordinationen som kan härledas till *la democracia* har de tre leden *es esencial, es indispensable* och *constituye*. Dessa led har sedan mindre nominalfraskoordinationer underordnade sig, vilket gör att meningen blir svåröverskådlig.

Ex. 8: la cual proclama como objetivo principal el fortalecimiento y la preservación de la institucionalidad democrática, en tanto, considera que la democracia *es esencial* para el desarrollo social, político y económico de los pueblos, *es indispensable* para el ejercicio efectivo de las libertades fundamentales y los derechos humanos y, *constituye* también la base del estado de derecho y los regímenes constitucionales. (s.19, rad 547)

Meningar som denna kräver förändring om man inte vill överföra källtextens långa komplicerade koordinationskedjor. I detta fall blir källtextens enda grafiska och syntaktiska mening

tre stycken syntaktiska och grafiska meningar i översättningen. Jag delar på den tvåledade verbfraskoordinationen och låter dess första led *fastställs (proclama)* stå med de led som samordnats i en infinitivfras (*att förstärka och skydda*) i den första meningen. Nästa led från den första verbfraskoordinationen i källtexten (*considera*) placeras i en ny grafisk mening. För tydlighetens skull upprepas referenten *stadgan*. I denna mening följer sedan det första leDET från den treledade verbfraskoordinationen (*es esencial - är grundläggande*) och den nominalfraskoordination som är underordnad detta led (*befolkningens utveckling av samhälle, politik och ekonomi*). För att det inte ska bli för mycket information i samma mening sätter jag punkt här. I nästa mening upprepar jag referenten *demokratin* och ligger sedan relativt nära källmeningens struktur vad gäller koordinationer. De nominalfraskoordinationer som ingår som underordnade led i de två enskilda verbfraserna *är nödvändig (es indispensable)* och *utgör (constituye)* följer efter varandra liksom i källtexten.

I stadgan *fastställs* det att huvudsyftet är att förstärka och skydda demokratisk institutionalitet. Stadgan *uttrycker* alltså att demokrati *är grundläggande* för befolkningens utveckling av samhälle, politik och ekonomi. Demokratin *är nödvändig* för ett effektivt utövande av de grundläggande rättigheterna och de mänskliga rättigheterna, liksom den *utgör* grunden för en stats rättsordning och konstitutionella styrelseskick. (s. 19, rad 547)

Min strategi i denna mening och även i andra liknande har varit att göra flera små grupper av samordnade led, istället för att behålla källtextens långa snåriga koordinationskedja. Jag har brutit loss källtextens verbfraskoordinationer och skapat nya grafiska och syntaktiska meningar med dessa. Nominalfraskoordinationerna har jag dock bevarat i former som liknar källtextens. Med denna strategi blir leden tydligare och lättare för läsaren att ta till sig.

2.3.2 Behålla eller lösa upp koordinationernas nominaliseringar

Källtexten innehåller många nominaliseringar, speciellt i de tunga koordinationsfraserna. Det finns olika alternativ för att hantera nominaliseringar om man inte vill behålla dem, som t.ex. att lösa upp dem till infinitivfraser eller bisatser. Vid översättning bör man vara uppmärksam på de båda språkens bruksnormer för satsgrader eftersom dessa överlag skiljer sig. Bruksnormerna varierar också efter vilken textsort det rör sig om. En undersökning visar att nominaliseringar är mycket vanliga i svensk lagtext (26,5 %) och vanliga i avtalstext (12,6 %). I undersökningen har man beräknat och jämfört bruket av samtliga satsgrader (huvudsats, bisats, particip, infinitiv, nominalisering, predikatslös) i olika textsorter och då fått fram dessa siffror. (Ingo 1991:190-192.) Detta kan dock ha ändrat sig eftersom det är några år sedan denna undersökning publicerades. Men man ser dock en tendens att dessa

texter som delvis kan liknas vid min källtext brukar luta mer åt det nominala hållet. Många råd om klarspråk talar för att man bör undvika tunga och onödiga nominaliseringar och istället sträva efter en mer verbal stil (Ehrenberg-Sundin 2000:165f). Min övergripande strategi har varit att undvika nominaliseringar som förefaller onödigt krångliga, men samtidigt måste man vara medveten om att det är annorlunda att hantera nominaliseringar som ingår i en koordination än sådana som står enskilt. I en koordination måste man ta hänsyn till alla led när man börjar ändra om och varje mening kräver en avvägning om vad som blir tydligast. I vissa koordinationer får man nämligen problem om man börjar lösa upp nominaliseringar eftersom det kräver större utrymme i satsen. Det är också viktigt att ta hänsyn till att man inte bör blanda nominala och verbala uttrycksformer i samma koordinationsfras eftersom man då bryter mot symmetriregeln. Jag kommer med de följande tre exemplen visa vilka olika strategier jag använt för att hantera källtextens nominaliseringar och andra nominalfraser som ingår i koordinationer.

I vissa fall är det en bra lösning att behålla nominaliseringar då dessa ger klart avgränsade led. Meningen som följer är ett exempel på detta. Där har jag valt att behålla den nominala formen eftersom den passar bra i kombination med substantivet *åtgärder* som jag lyft fram ur källtexten (*medidas*).

Ex. 9: Esta obligación incluye *la adecuación* de la legislación interna, *el esclarecimiento* de las violaciones de los derechos humanos, *la sanción* de los responsables, entre otras *medidas*. (s. 23, rad 674)

Denna skyldighet innefattar bland annat åtgärder som *anpassning* av intern lagstiftning, *utredning* av överträdelser av de mänskliga rättigheterna och *bestraffning* av de ansvariga. (s. 23, rad 674)

En bra och tydlig lösning på nominaliseringarna är ofta att göra infinitivfraser med verben. (Se även exempel i måltexten på s. 9, rad 207 och s. 10, rad 241.) Vill man göra texten ytterligare verbal finns bland annat alternativen att använda s-passiv eller aktiv konstruktion med *man* om man inte vet vem som är agent. Exemplet som följer är en mening med tre samordnade nominalfraser (alla nominaliseringar) och i mitt första översättningsförslag har jag en lösning med s-passiv som inte är speciellt lyckad. På grund av att två av koordinationens led är långa nominalfraser kommer verben sent vilket gör att meningen blir relativt svåröverskådlig.

Ex. 10: Lo anterior implica, por una parte, *la supresión* de normas y prácticas de cualquier naturaleza que entrañen violación a las garantías previstas en la Convención, y por la otra, *la expedición* de normas y *el desarrollo* de prácticas conducentes a la efectiva observancia de dichas garantías. (s. 23, rad 687)

Detta innebär såväl att regler och verksamheter som innebär överträdelse av konventionens garantier *avskaffas*, som att regler *utreds* samt att drivande verksamheter för ett effektivt iakttagande av dessa garantier *utvecklas*.

I min slutliga översättning har jag gjort infinitivfraser av källtextens nominaliseringar. Jag fick då ta reda på subjektet (*staterna*) i föregående mening och valde att använda det modala hjälp verbet *måste*. Frasen *att staterna måste* styr sedan alla leden (*avskaffa, utreda, utveckla*) och koordinationen blir tydlig.

Detta innebär såväl *att staterna måste avskaffa* regler och verksamheter som innebär överträdelse av konventionens garantier, som *utreda* regler samt *utveckla* drivande verksamheter för ett effektivt iakttagande av dessa garantier. (s. 23, rad 687)

Nästa mening visar exempel på källtextens extremt långa nominalfraskoordinationer som jag varit tvungen att arbeta med för att få till en något ledigare och mer verbal stil. Källtextens författare har här utnyttjat semikolon för att avskilja leden från varandra. Man har dock bara placerat en nominalfras i varje avdelning, förmodligen eftersom de är extremt långa. Hela koordinationsfrasen styrs av det finita verbet *permitieron* (*möjliggjorde*).

Ex. 11: Las soluciones amistosas logradas generaron importantes efectos en los países: *permitieron* la modificación de leyes; el resarcimiento de individuos cuyos derechos habían sido violados; la liberación de presos sin condena y de presos inocentes; la condena de perpetradores de violaciones de derechos humanos; la visualización de problemas; la propuesta de soluciones para algunos serios problemas estructurales de violaciones a los derechos humanos; la legitimación de los reclamos de la sociedad civil (por ejemplo en la lucha por la justicia y la verdad coartada por algunas leyes de amnistía o la utilización perversa de la justicia militar en la región). (s. 16, rad 456)

Även på svenska kan semikolon användas i uppräkningsmeningar men då främst för att gruppera liknande led i en längre uppräkningsmening (Svenska skrivregler 2000:154). Enligt min uppfattning är det inte brukligt att placera ett led i varje avdelning. Semikolonets begränsade användning på svenska gör därför att jag inte kan överföra källtextens mönster till översättningen. I mitt första översättningsförslag behöll jag samtliga nominalfraser eftersom jag ansåg att leden annars skulle breda ut sig för mycket. Leden avdelas med kommatecken och jag skapar tre syntaktiska och grafiska meningar av källtextens enda mening. I den tredje grafiska meningen använder jag det finita verbet *underlättade* och lägger till *även* för tydligare konnektivbindning. Detta är mitt första översättningsförslag:

De vänskapliga lösningar som genomfördes gav viktiga effekter i länderna. Dessa lösningar *möjliggjorde* nämligen lagändringar, ersättning till individer vars rättigheter kränkts, frigivning av fångar som inte blivit dömda, frigivning av oskyldiga fångar samt domar mot personer som gjort sig skyldiga till människorättsbrott. De vänskapliga lösningarna *underlättade* även uppmärksammande av problem, förslag på lösningar för allvarliga strukturella problem som innebär brott mot de mänskliga rättigheterna, det civila samhällets rätt till klagomål (t.ex. i kampen

för rättvisa och sanning som försvårats av vissa amnestilagor och av ett felaktigt utnyttjande av militärdomstolarna i regionen).

Jag utnyttjade alltså strategin att dela upp källtextens mening i flera grafiska i översättningen. Trots detta innebär alla nominala former att det allmänna intrycket blir tungt och jag valde därför att ytterligare bearbeta översättningen. Nominaliseringarna i den grafiska meningen nummer två väljer jag dock att behålla, bland annat eftersom jag inte tycker att den verbala konstruktionen (*frige fångar*) passar. Termen *frigivning* är mer fackspråklig och passar bättre i kontexten. För att få en mer verbal stil väljer jag att lösa upp nominaliseringarna i den tredje grafiska meningen till infinitivfraser. Eftersom jag redan har delat källtextens långa koordinationsfras i två olika genom att göra flera grafiska meningar bryter jag inte mot symmetriregeln när jag går från nominal till verbal form. Min strategi att dela av i flera grafiska meningar är alltså även användbar för att undvika brott mot symmetriregeln när man ändrar formen på led som varit samordnade i källtexten.

De vänskapliga lösningar som genomfördes gav viktiga effekter i länderna. Dessa lösningar möjliggjorde nämligen lagändringar, ersättning till individer vars rättigheter kränkts, frigivning av fångar som inte blivit dömda, frigivning av oskyldiga fångar samt domar mot personer som gjort sig skyldiga till människorättsbrott. De vänskapliga lösningarna *ökade* även *möjligheterna* att uppmärksamma problem, föreslå lösningar på allvarliga strukturella problem som innebär brott mot de mänskliga rättigheterna samt att förbättra det civila samhällets rätt att framföra klagomål (t.ex. i kampen för rättvisa och sanning som försvårats av vissa amnestilagor och av ett felaktigt utnyttjande av militärdomstolarna i regionen). (s. 16, rad 457)

I bearbetningen av den tredje meningen valde jag även att byta ut verbet som styr koordinationen. *Underlättade* byts ut mot *ökade möjligheterna* eftersom jag anser att det stämmer bättre med leden. Jag har även försökt hålla samman de led som har ett relativt nära innehållsmässigt samband i samma koordination. Parentesen har jag låtit stå kvar som i källmeningen eftersom den informationen endast är ett förtydligande.

I översättningen av informationstäta nominala meningar som denna kan man alltså dela av till flera grafiska och syntaktiska meningar för att sprida informationen. Jag har även tagit fasta på klarspråksråd om att använda verbala former och löst upp en del nominaliseringar, samtidigt som jag arbetat efter symmetriregeln. Koordinationsfraserna i denna mening är fortfarande långa men översättningen blir mer överskådlig och mer verbal än källtexten. Överlag vad gäller hantering av källtextens nominaliseringar och andra nominalfraser som ingår i koordinationer är det svårt att ha en genomgående strategi. Man måste avgöra vad som är bäst för varje menings tydlighet. Det är inte alltid en mening blir enklare för att man löser upp nominaliseringarna, även om klarspråksråden vill säga detta. Upplösta nominaliseringar

kan till och med få motsatt effekt då risken finns att de gör koordinationen längre och mer komplicerad.

2.3.3 Sammandragningar i koordinationer

Vid hanteringen av koordinationsuttryck är det viktigt att vara uppmärksam så att man inte gör för kraftiga sammandragningar av led och bryter mot reglerna för ”dubbel syftning”. Detta aktualiseras i översättning av EU-texter och så även i min översättning. (Ekerot 2000:70.) Dessa regler kan studeras närmre i Wellanders *Riktig svenska*, s. 200-212 (1989). Det är viktigt att organisera koordinationens led så att läsaren inte tolkar in icke-avsedda sammandragningar (Ekerot 2000:70). En huvudprincip är att ett utbrutet led ska kunna suppleras på varje led (eftersom det är ett gemensamt led). Det är vanligt att man bryter ut hela det gemensamma ledet för att spara ord. (Wellander 1989:200.) Men exemplen som följer visar hur man kan förtydliga koordinationer genom att inte bryta ut hela det gemensamma ledet. I de aktuella exemplen handlar det om prepositioner som inte bryts ut.

Följande exempel från källtexten är en koordination som ingår i en längre mening. Koordinationens gemensamma led är *importantes pautas sobre* och författaren har valt att bryta ut ledet *importantes pautas* och således låtit prepositionen *sobre (för)* stå kvar framför varje koordinationsled. I min första översättning valde jag att endast skriva ut *för* före det första och sista ledet eftersom jag ansåg att det var onödigt att upprepa det vid varje led.

Ex. 12: ...ésta le permitió establecer *importantes pautas sobre su propia* autoridad, *sobre* los límites de las acciones de los Estados, *sobre* discriminación, *sobre* la propia función consultiva y *sobre* algunos temas cruciales para la efectiva protección de los derechos humanos...(s. 33, rad 1018)

Den rådgivande funktionen gjorde att domstolen kunde fastställa *viktiga riktlinjer för sin egen* maktbefogenhet, begränsning av staternas handlande, diskriminering, den egna rådgivande funktionen och *för* teman som är avgörande för ett gällande skydd av de mänskliga rättigheterna.

Min koordination blir dock inte korrekt eftersom den innehåller en för kraftig sammandragning av leden. Om man följer källtextens konstruktion är *viktiga riktlinjer för* det gemensamma ledet och *viktiga riktlinjer* det utbrutna ledet. Men eftersom jag tagit bort prepositionen framför leden kan det tolkas som att *viktiga riktlinjer för sin egen* är det utbrutna ledet som syftar på alla efterkommande led. Detta blir innehållsmässigt mycket underligt eftersom man då kan läsa att *domstolen kunde fastställa viktiga riktlinjer för sin egen diskriminering* etc. Wellander benämner detta problem som en syftning (ett utbrutet led) med ”oklar räckvidd”. När en syftning gäller två eller flera led måste det framgå tydligt hur långt varje satsdel ska sträcka sig. Om syftningen har oklar räckvidd måste man förtydliga

uttrycket. För tydlighetens skull är det då bättre att upprepa ett ord än att utesluta ett. Wellander visar exempel på hur man kan upprepa prepositioner för att skapa tydliga samordningar. (Wellander 1989:204f.) I min exempelmening behöver man klargöra att det utbrutna ledet sträcker sig till *viktiga riktlinjer för* och inte ända till *sin egen*. Det gör man på bästa sätt genom att följa källtextens mönster och inte bryta ut hela det gemensamma ledet utan låta prepositionen *för* stå kvar framför varje led eftersom man då tydligt ser det utbrutna ledets räckvidd. Jag har även lagt till *hantering av (diskriminering)* för att innehållet ska bli korrekt.

Den rådgivande funktionen gjorde att domstolen kunde fastställa viktiga *riktlinjer för* sin egen maktbefogenhet, *för* begränsning av staternas handlande, *för* hantering av diskriminering, *för* den egna rådgivande funktionen och *för* teman som är avgörande för ett gällande skydd av de mänskliga rättigheterna. (s. 33, rad 1019)

Nästa exempel visar också hur man kan hantera gemensamma respektive utbrutna led för att tydliggöra koordinationerna. I källmeningen har författaren valt att bryta ut hela det gemensamma ledet (*estándares respecto de*), således även prepositionen *de*. Men jag anser att man behöver förtydliga vad som ingår i det gemensamma ledet (*regler för*). Jag bryter därför inte ut prepositionen *för*, utan låter den stå kvar före varje koordinationsled, även om det inte ser ut så i källtexten.

Ex. 13: En esta década, tanto la Comisión como la Corte Interamericanas desarrollaron *estándares respecto de* uso de la fuerza por parte de las fuerzas de seguridad estatales, disfrute de los derechos para todos y todas sin discriminación, derecho a la justicia y a la verdad como bases sólidas de un Estado democrático, entre otros. (s.13, rad 344)

Både den interamerikanska kommissionen och den interamerikanska domstolen har utvecklat *regler för* verksamheten inom polisväsendet, *för* allas nyttjande av rättigheter utan diskriminering, *för* rättigheten till rättvisa och sanning som en stabil grund i en demokratisk stat etc. (s. 13, rad 345)

Här kan man kanske tycka att det varit enklare att bryta ut prepositionen eftersom det kan låta lite ”stolpigt” att upprepa den före varje led. Men för tydlighetens skull är det bättre att upprepa den då risken för feltolkning minskar.

2.4 Slutsatser

I denna analys har jag tittat på bearbetningen av min översättning av en spansk nominal juridisk text. En del av min översättningsstrategi var att skapa en klarspråkig svensk text, men dock med en juridiskt fackspråklig prägel. I analysen valde jag att fokusera på källtextens långa meningar och tunga koordinationsfraser eftersom dessa krävde mycket bearbetning. Jag disponerade analysen i de två huvuddelarna *enkelhet* och *tydlighet* för att skilja på olika problem och strategier. Under enkelhet har jag visat exempel på långa källmeningar som jag hanterat med hjälp av råd om muntlighet. Under tydlighet har jag gett exempel med komplicerade koordinationer som hanterats med hjälp av råd om skriftspråklighet. Som jag nämnde i inledningen syftar denna uppsats inte till att debattera om huruvida muntliga eller skriftspråkliga strategier är bäst för att skapa klarspråk (i EU-översättningar eller andra översättningar) men jag vill ändå sammanfatta de erfarenheter som jag fått under arbetets gång. Min huvudsakliga erfarenhet är att det inte är tillräckligt med enbart den ena sortens råd, utan att båda typer krävs för att uppnå en bra översättning. Skulle jag enbart använda muntliga strategier från dagens giltiga klarspråksanvisningar skulle till exempel koordinaterna förlora i tydlighet. Jag har haft nytta av råd både från *Myndigheternas föreskrifter* och från Erik Wellanders *Riktig svenska*. Användbara råd om enkelhet från giltiga klarspråksanvisningar har varit till exempel att dela upp innehållet i flera meningar och använda mer verbala uttrycksformer. Även Wellander förespråkar muntliga strategier så långt det är möjligt men presenterar skriftspråkliga strategier när de muntliga inte är tillräckliga. För att tydliggöra koordinationer har Wellanders symmetriregel och regler för ”dubbel syftning” varit mycket användbara. På ett sätt kan man således säga att jag följt Wellanders riktlinje att använda muntliga strategier så långt det är möjligt och sedan utnyttja skriftspråkliga strategier. Jag har också arbetat med balansgången mellan korthet och klarhet.

Jag kan dock konstatera att de båda strategierna tillsammans inte heller är fullt tillräckliga för att skapa klarspråkiga översättningar och speciellt inte vid översättning av så komplicerade texter som min källtext. Det syns på de gällande svenska klarspråksråden (Myndigheternas föreskrifter, Myndigheternas skrivregler m.fl.) att de inte är tänkta för översättare utan för skribenter som har större frihet i utformningen av sin text. Jag har dock inte behövt arbeta efter punktregeln och har därför haft andra möjligheter än de som översätter EU-texter (personer som ska följa råden). Ett grundläggande klarspråksråd är att man ska skapa ”enkla” texter vilket är svårt när man utgår ifrån en tung nominal källtext. Men däremot kan man, som jag har gjort, ha råden i åtanke och utnyttja dem så långt det går under

bearbetningen av översättningen. Jag har använt klarspråksråden om muntlighet respektive språkriktighetsreglerna för att nå mitt mål men eftersom de inte varit tillräckliga har jag även utvecklat egna lokala strategier för klarspråk.

En välanvänd strategi har varit att dela av källtextens långa meningar i flera grafiska och syntaktiska meningar i översättningen. Således har satsgrader höjts när bisatser har transformerats till huvudsatser. Denna strategi har sedan fört med sig andra tekniker, som t.ex. att upprepa referenter, klargöra konnektivbindningen med konjunktioner och flytta om satsled. På så sätt har det syntaktiska djupet minskats och sambanden klargjorts. Interpunktion såsom semikolon, parenteser och tankstreck har jag ändrat på om jag tyckt att källtextens användning komplicerat meningarna. För hantering av långa komplicerade koordinationer har jag utvecklat en strategi att dela upp dem i mindre grupper av samordnade led som blir mer överskådliga. Detta gäller speciellt koordinationer som innehåller både verb- och nominalfraser. Koordinationer med nominaliseringar kräver speciell avvägning om huruvida man ska lösa upp nominaliseringarna eller inte. En bra lösning är ofta att transformera dem till infinitivfraser, men i vissa fall är det lämpligt att behålla nominaliseringarna.

De strategier för enkelhet och tydlighet som jag utvecklat är inte på något vis universella men de har varit användbara under bearbetningen av denna översättning. Eventuellt kan de vara användbara även för andra översättare. Men som min analys visar kräver olika översättningar olika tekniker och strategier, och översättaren får själv utarbeta dessa när anvisningarna inte räcker till.

3 Sammanfattning

Översättningen av källtexten *La protección de los derechos humanos en el Sistema Interamericano. Manual para defensores y defensoras de derechos humanos* är ett uppdrag från organisationen Fonden för mänskliga rättigheter. Texten handlar om arbete för skydd av de mänskliga rättigheterna i Nord- och Sydamerika. Arbetet med översättningen har inneburit många olika utmaningar. Källtexten är juridisk, nominal och abstrakt vilket den förberedande textanalysen visade. Under arbetet med översättningen strävade jag efter att inte överföra dessa aspekter, med undantag för den juridiska. Jag ville få översättningen att likna moderna svenska offentliga texter och således ge den en klarspråksprägel. Ingen tjänar på ett så kallat byråkratiskt ”krångelspråk” och jag har arbetat för att skapa en enkel och tydlig text. Min tänkta mottagargrupp är fackmän som är bekanta med ämnet och jag har anpassat texten till dessa. Eftersom långa meningar är svårlästa även för fackmän har meningarna förkortats och anpassats efter svenska skriv- och klarspråksnormer. Jag har arbetat med textens enkelhet genom att till exempel skapa kortare meningar. Tydligheten har jag arbetat med bland annat i de långa koordinationskedjorna. I min analys tittade jag närmre på just dessa två aspekter och vilka strategier jag använt i bearbetningen av översättningen. Detta ledde till att jag sedan reviderade vissa delar av översättningen.

I arbetet med terminologin har jag försökt att ligga nära källtexten genom att hitta de bästa motsvarigheterna på svenska. Jag ville inte förenkla texten på detta område utan sökte efter de termer som förekommer i svenska texter av liknande karaktär. För detta tog jag hjälp av olika parallelltexter som jag hittade på internet, både spanska och svenska. Jag fick dock vara uppmärksam på om texterna var producerade i Spanien eller Latinamerika. Min källtext är från Latinamerika och vissa termer kan skilja sig från de spanska.

Det är också viktigt att skapa en idiomatisk svensk text. Det gäller att vara uppmärksam så att man inte direktöversätter fasta uttryck som hör till den spanska juridiska diskursen och som ger den svenska texten en onaturlig klang. Detta gäller även källtextens bruk av vissa genretypiska stela adverbiala uttryck som inte passar i svenska moderna texter. Som översättare måste man alltid sträva efter att hitta det naturliga svenska uttryckssättet. Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det krävdes en hel del bearbetning, men det lyckades att ge denna text en svensk klarspråksprägel.

Litteratur

Primärlitteratur

CEJIL 2007: *La protección de los derechos humanos en el Sistema Interamericano. Manual para defensores y defensoras de derechos humanos*. Washington.

CEJIL 2007: *Skyddet för de mänskliga rättigheterna i det interamerikanska systemet. Handbok för människorättsförsvarare*. Nilsson, Eva (övs.)

Sekundärlitteratur

Ehrenberg-Sundin, Barbro, 2000: Internationellt klarspråksarbete – en grund för bättre EU-texter? I: Melander, Björn (red), 2000: *Svenskan som EU-språk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB. S.144-177.

Ehrenberg-Sundin, Barbro och Rydell, Charlotte, 2001: *Tala för att tolkas. Skriva för att översättas*. Utrikesdepartementet, Stockholm.

Ekerot, Lars-Johan, 2000: Klar komplexitet. I: Melander, Björn (red), 2000: *Svenskan som EU-språk*. Uppsala: Hallgren & Fallgren Studieförlag AB. S. 46-76.

Englund, Helena, 2002: Semikolon. (12.8.2002)

<<http://www.sprakkvalitet.nu/artiklar/semikolon.shtml>>

Fält, Gunnar, 2000: *Spansk grammatik för universitet och högskolor*. Lund: Studentlitteratur.

Hansén, Jesper och Hederström, Lisa (red), 2006: *I rätt riktning*. Publicerad på internet: <<http://www.humanrights.se/default.aspx?documentid=78&g=8>>. Hämtad okt. 2007.

Hellspång, Lennart och Ledin, Per, 1997: *Vägar genom texten. Handbok i brukstextanalys*. Lund: Studentlitteratur.

Hinds, John, 1987: Reader versus writer responsibility: A new typology. I: Connor, Ulla och Kaplan, Robert B. (red), 1987: *Writing across languages and cultures. Analysis of L2 text*. Reading, Mass: Addison-Wesley. S. 141-152.

Ingo, Rune, 1991: *Från källspråk till målspråk. Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Josephsson, Olle, 2000: *Språkspalten*. Svenska Dagbladet, 24.9.2000.

Klarspråk lönar sig (2006). Ds 2006:10. Publicerad på internet:

<<http://www.sweden.gov.se/sb/d/6154/a/64483>>. Hämtad nov. 2007.

Lundquist, Lita, 2005: *Oversættelse: problemer og strategier, set i tekstlingvistisk og pragmatisk perspektiv*. 3 Udg. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.

Myndigheternas föreskrifter: Handbok i författningsskrivning (1998). Ds 1998:43. Publicerad på internet: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/253/a/22987>>. Hämtad nov. 2007.

Myndigheternas skrivregler (2004). Sjätte utökade upplagan. Ds 2004:45. Publicerad på internet: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/253/a/33329>>. Hämtad nov. 2007.

Spansk-svenska, svensk-spanska ordboken. 2000. Stockholm: Nordstedts Ordbok.

Språket i lagar och andra författningar. 1967. Stockholm.

Svarta listan – ord och fraser som kan ersättas i författningsspråk (2004). Pm 2004:1.

Publicerad på internet: <<http://www.sweden.gov.se/sb/d/243/a/19775>>. Hämtad nov. 2007.

Svenska skrivregler, 2000. Andra upplagan. Svenska språknämnden, Stockholm: Liber AB

Wellander, Erik, 1989 (1973): *Riktig svenska*. Fjärde omarbetade upplagan. Stockholm: Esselte Studium.